

MARDİN MÜZESİ VE SAKIP SABANCI MARDİN KENT MÜZESİ'NDE YER ALAN MADENİ İBRİKLER

METAL EWERS AND MARDİN MUSEUM AND SAKIP SABANCI MARDİN CITY MUSEUM

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 16 Mart 2024	Received: March 16, 2024
Hakem Değerlendirmesi: 15 Nisan 2024	Peer Review: April 15, 2024
Kabul: 29 Temmuz 2024	Accepted: July 29, 2024

DOI : 10.22520/tubaked.1453835

Fırat ALLAK*

ÖZET

El sanatları içerisinde önemli bir grubu oluşturan madeni eserler; kullanılan malzemenin yanında kap türü, form ve süsleme açısından çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlenmelerden biri de çoğunlukla temizlik amacıyla kullanılan ibrikler olarak karşımıza çıkar. Maden sanatının güzel örnekleri arasında yer alan ibrikler, temizlenme ihtiyacı, su taşıma ve sıvı maddeleri muhafaza etmek gibi kullanımlarının yanında, bazı dini ritüelleri yerine getirmek için de tarih boyunca farklı medeniyetler tarafından kullanılmıştır. Bu çalışmada; Mardin Müzesi ile Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde yer alan madeni ibrikler incelenmiştir**. Çalışmadaki amaç; sözü edilen her iki müzede yer alan ibrik kaplarının form, süsleme ve tasarım özelliklerini Sanat Tarihi disiplini içerisinde tanıtip değerlendirmektir. Müzelerden alınan izinlerden sonra teşhir salonu ve depolarda yer alan ibrikler üzerinde yapılan detaylı incelemeler sonucunda bunların farklı formlara sahip olduğu, dövme yapım tekniğinin uygulandığı ve bakır malzemenin üretildikleri tespit edilmiştir. İbriklerin süslenmesinde çoğunlukla kazıma tekniği uygulandığı, bunun yanında kabartma tekniğinin de görüldüğü örnekler mevcuttur. Ele alınan ibriklerin süsleme konuları ise, bitkisel, geometrik, yazı ve figür olmak üzere dört çeşit bezeme türünün kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: El Sanatları, Mardin, Müze, Maden Sanatı, İbrik

* Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Mardin / Türkiye.
e-posta: firatallak@artuklu.edu.tr, ORCID: 000-000-1505-2355

** Bu konu, 17-18 Kasım 2023 tarihlerinde Siirt Üniversitesi tarafından düzenlenen IV. Siirt Bilimsel Araştırmalar Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

ABSTRACT

Metal works, which constitute an important group among handicrafts; In addition to the material used, they vary in terms of vessel type, form and decoration. One of these variations is ewers, which are mostly used for cleaning purposes. Ewers, which are among the beautiful examples of mining art, have been used by different civilizations throughout history to perform some religious rituals, as well as for cleaning purposes, carrying water and preserving liquid substances. In this study; Metal ewers in Mardin Museum and Sakıp Sabancı City Museum were examined. The purpose of the study; The aim is to introduce and evaluate the form, decoration and design features of the ewer vessels in both museums within the discipline of Art History. As a result of the detailed examinations made on the ewers in the exhibition and warehouses after the permissions received from the museums, it was determined that they had different forms, forging technique was applied and they were produced from copper material. While the engraving technique was mostly used to decorate the pitchers, there are also examples where the embossing technique is seen. As for the decoration of the ewers discussed, it is understood that four types of decoration were used: herbal, geometric, text and figure.

Keywords: Handicrafts, Mardin, Museum, Metalwork, Ewer

GİRİŞ

Maden sanatı yakın doğuda M.Ö. VII. binden itibaren var olduğu bilinmektedir. İslam coğrafyasında tanınması M.S. VII. yüzyıla rastlamaktadır. Bu tarihten itibaren metal işçiliği merkezleri kurularak devamlı gelişen tekniklerle üretime hız kazandırılmış ve zengin bezemelerle süslü madeni kapların, İslam dünyasında olduğu kadar diğer ülkelerde de ilgi ve istekle karşılandığı bilinmektedir. Maden yataklarının keşfi ve madeni kullanabilme, toplumların gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır (Bodur, 1987, s. 11; Öztürker Demir, 2022, s. 1244).

1071'den sonra Türklerin bilhassa Selçukluların İran ve sonrasında Anadolu ve Mezopotamya'ya inmelerinin İslam dönemi maden işçiliğinde parlak bir dönem başlattığı bilinmektedir. Selçuklunun bütün sanat dallarında olduğu gibi maden sanatında da gelişmiş kap üretim ve süsleme tekniklerini başarılı bir şekilde uyguladığı günümüze kadar gelen örneklerden anlaşılmaktadır (Gündağ, 1985, s. 440; Subaşı, 2016, s. 302).

Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra Anadolu ve Balkanlarda Osmanlı egemenliği başlamıştır. Kısa sürede büyüyen Osmanlı Devleti, maden yataklarını verimli işletmeleri sonucunda madencilik alanında doruk noktasına ulaşmıştır. Osmanlılar maden sanatında Selçuklu geleneklerini sürdürmenin yanı sıra birçok yeniliği günümüze kazandırmışlardır. Günlük kullanım kaplarının yapımında gümüş, bakır ve bakır alaşımlarını titizlikle kullanmışlardır (Eruz, 1993, s. 23-24; Tunçel, 2006, s. 1969).

Yüzyıllarca sürekli ilerleme gösteren Yakın Doğu'nun bilinen eski maden sanatı teknikleri, Anadolu coğrafyasında Burdur, Siirt, Sivas, Kahramanmaraş, Giresun, Kayseri, Kütahya, Gaziantep, Elazığ, Tokat, Afyon, Trabzon, Mardin, Ordu, Amasya, Balıkesir, Bursa, Ankara, Hatay, Denizli, Diyarbakır, Çanakkale, Kastamonu gibi kentlerde bulunan atölyelerde geçmişte olduğu gibi günümüzde de günlük kullanıma yönelik kaplar üretilmektedir (Belli ve Kayaoğlu, 1993, s. 152-154).

Fotoğraf 1

Erken İslam Devri İbrikleri / Early Islamic Era Ewers (Erginsoy, 1978, s. 78)

İbrik adının Arapça'da berk "parlamak" kökünden geldiği söylene de genel olarak Farsça "âbriz", "su döken" sözcüğünden Arapçaya geçtiği kabul edilmektedir (Bozkurt ve Kalfazade, 2000, s. 372; Baer, 2004, s. 406). İbrik, el yıkamak için azar azar su dökmeye münhasır uzun emziği ve sapı olan, karın ve ince uzun boyunlu su kabı olarak tanımlanır (Arseven 1983, s. 767; Kuşoğlu, 2006, s. 109; Sözen ve Tanyeli, 2014 s. 141). İbrikler tek başına kullanıldığı gibi leğeniyle beraber kullanılan misaller de olduğu günümüze ulaşan örneklerden anlaşılmaktadır (Pakalın, 1983, s. 14).

İbrığın ilk olarak nerede ve kimler tarafından kullanıldığı kesin olarak bilinmese de ilk bulguları MÖ III. binden itibaren Yakın Doğu ve Orta Asya uygarlıklarında rastlandığı ve çoğunlukla toprak ve tunç malzemeden üretildiği bilinmektedir (Altier, 2019, s. 152).

Hristiyan inancında ibriğin, ayinlerde kullanıldığı görülmektedir. Özellikle Bizans Ortodoks kiliselerinde rahiplerin ayine başlarken ellerini yıkamak için ibrikleri kullandığı bilinmektedir. Bu ritüel Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesine karar verildiği zaman Pilatus'un suçsuz olduğunu göstermek için ellerini yıkamasını sembolize eder (Altier, 2019, s. 152). İslam'da ise Hz. Muhammed'in bazı hadislerde altın ve gümüşten yapılmış ibriklerden bahsetmesi, ibriğin o dönemlerde kullandığını göstermektedir. Ayrıca Hz. Osman'ın abdestini bir ibrikten aldığı, cenazesinin yıkanırken de bu ibrikten yararlandığı bilinmektedir. Erken İslam Devri'nde ilk fetihlerden sonra bilhassa İran'dan elde edilen ganimetler içerisinde birçok değerli Sasani ibriği de bulunmaktadır (İşcan, 2013, s. 54). Erken İslam devri ibrikleri, Sasani dönemi örnekleri ile benzer yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu dönemin ibrikleri, armut biçiminde bir gövde, yüksekçe kaide, yivlerle süslenmiş bir boyun ve kenarına doğru genişlemekte olan ağızdan meydana gelmektedir (Foto. 1). Erken İslam'a ait bilinen en erken tarihli ibrik, günümüzde Tiflis Müzesi'nde yer almaktadır ve ağız kenarında 689 yılında yapıldığı yazılmaktadır (Erginsoy, 1978, s. 77; Atıl ve ark., 1985, s.14; Rachel, 1993, s. 47) (Foto. 2).

Fotoğraf 2

Tiflis Müzesi'nde Yer Alan İbrik / Ewer in the Tbilisi Museum (Erginsoy, 1978, s. 77)

Dökümle üretilen Selçuklu Devri İran coğrafyasına ait tunçtan imal edilen ibrikler, form olarak çoğunlukla stilize hayvan figürleri biçiminde olan kulpları gövde ile uyum içindedir (Erginsoy, 1978, s. 154). Anadolu Selçuklu Dönemi'nden günümüze ulaşmış tek ibrik örneği Eskişehir'de yer alan Seyyid Gazi Türbesi'nde bulunmuştur. Bu ibrik günümüzde İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi'nde yer almaktadır (Bozkurt ve Kalfazade 2000, s. 374). Selçuklular'ın saray teşkilatı içerisinde leğen ve ibriği tutan görevlilere taştdar, ibrikdâr ya da abdâr olarak adlandırılmıştır (Merçil, 2009, s. 390). Anadolu Selçuklu Çağı'nda önemli bir güce sahip olan Artuklu Devleti'nin (1102- 1409) Diyarbakır'da bulunan sarayında El Cezeri'nin (Doğum 1153-Ölüm 1233) hazırlamış olduğu *El Cami Beynel-İlm ve'l-Ameli'in-Nâfi fi Sinaâti'l-Hiyel (Otomata)* isimli eserinde abdest için tasarlanmış mekanik ibrik ve ibrik kullanmak için görevli ibrikdâr tasvirlerine yer verilmiştir (Foto. 3) (Altier, 2019, s. 188; Erk, 2021, s. 298-299).

Osmanlı Dönemi'nden günümüze ulaşan en erken ibrik örneği, bugün Louvre Müzesi'nde muhafaza edilen Fatih Sultan Mehmet için yapılmış gümüş kakmalarla bezenmiş ibriktir. Geriye kalan tüm örnekler son yüzyıllara aittir. Ayrıca Topkapı Sarayı Müzesi ve özel koleksiyonlarda (Foto. 4-5) altın ve gümüş leğen-ibrik takımları, değerli taşlarla süslü ibrik örnekleri de

Fotoğraf 3

El Cezeri'nin Kitabında Geçen İbrikdâr / *İbrikdâr in Al-Jazari's Book* (Altier, 2019, s. 188)

mevcuttur (Bozkurt ve Kalfazade, 2000, s. 374). Osmanlı madeni ibriklerinden günümüze ulaşan örneklerin büyük bir bölümü devletin son yüzyıllarına aittir ve çoğunlukla tombaktan üretilmiştir. Batılılaşma etkisi görülen ve özellikle Abdülaziz, Abdülmecit, Abdülhamit gibi devrin padişahlarının tuğralarını taşıyan ibrikler de mevcuttur (İşcan, 2013, s. 8) (Foto. 6).

Fotoğraf 4

Topkapı Sarayı Müzesi'nde Yer Alan İbrik-Leğen Takımı / *Ewer-basin set in the Topkapı Palace Museum* (Türkoğlu, 1987, s. 25)

Fotoğraf 5

Sadberk Hanım Müzesi'nde Yer Alan Gümüş İbrik Leğen Takımı / *Silver Ewer-Basin Set in Sadberk Hanım Museum* (Bodur, 1987, s. 133)

Fotoğraf 6

Tuğralı Gümüş İbrikler / *Silver Ewers with Tuğhra* (İşcan, 2013, s. 99)

Anadolu'da kullanılan ve çoğunluğunun dövme tekniği uygulanan bakır ibrikler, çoğu zaman kendine özgü form ve büyüklükleriyle yörelere göre farklıklar ortaya koymaktadır. Osmanlı toplumunda ibrik, evlerde sürekli kullanılan madeni kapların başında gelmektedir. Halk arasında çoğunlukla bakır, pirinç ve bronzdan üretilen ibrikler kullanılmış, saray ve konaklarda kullanılan ibrikler ise, altın ve gümüş malzemeli, daha gösterişli ve nitelikli bir işçiliğe sahip olmasının yanı sıra form olarak halka dipli, armudi gövdeli, ince boyunlu olarak üretilmiştir (Allak, 2023, s. 602). Anadolu'da biçimsel yönden zengin bir çeşitliliğe sahip olduğu anlaşılan ibrikler, coğrafi bölgelere göre Kastamonu ibriği, Kayseri ibriği, Adana ibriği, Erzincan ibriği, Mardin ibriği gibi farklı isimlerle adlandırılmıştır (Yeşil ve Bayraktar, 2022, s. 213).

Bu çalışmada Mardin Müzesi ile Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde yer alan madeni ibrik örnekleri ele alınarak Sanat Tarihi disiplini çerçevesinde tanıtılmaya çalışılmıştır. Konu ile alakalı olarak Mardin Müzesi ibrik örneklerinden birkaç tanesi Sözdar Çiftçi tarafından hazırlanan "*Mardin Müzesi'nde Bulunan Madeni Mutfak Eşyaları*" adlı yüksek lisans tezinde tanıtılmıştır (Çiftçi, 2023, s. 38-49). Daha önce her iki müzede yer alan ibrikler ile ilgili toplu bir çalışma yapılmadığından dolayı böyle bir araştırma yapılması tarafımızca uygun görülmüştür. Mardin Müzesi'nde 15 ibrik, Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde 6 ibrik olmak üzere toplamda her iki müzede 21 ibrik bulunmaktadır. Çalışmada gerekli izinler dahilinde, müzelerde ilgili uzmanlar gözetiminde teşhir salonu ve depolarda eserler üzerinde detaylı incelemeler yapılmıştır. İncelemeler sonucunda form ve süsleme özelliklerinin yanı sıra kondisyonları da göz önünde bulundurularak Mardin Müzesi'nden 13 ibrik, Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nden 4 ibrik olmak üzere toplam 17 örnek seçilmiştir. Bu örneklerin gerekli ölçü ve fotoğraflanması tarafımızca detaylıca yapılarak kaydedilmiştir. Yapılan bu çalışmada; ibrik işlevine ve

kullanımına değindikten sonra ele alınan örneklerin envanter numaraları, ölçüleri, madeni cinsi, süsleme teknikleri gibi özelliklerinin detaylı tasvirleri ile çizimleri yapılmıştır. Değerlendirme ve sonuç bölümünde ele alınan örneklerin form ve süsleme özelliklerine değinilerek hem kendi içinde hem farklı müzelerde yer alan örneklerle karşılaştırma yapılarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

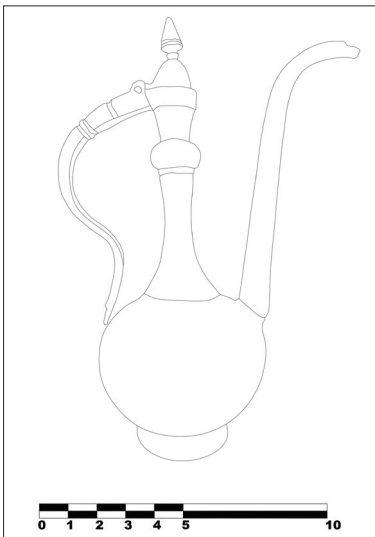
ÖRNEKLER

Örnek 1: Envanter No: 703 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 1-3 / Fotoğraf No: 7-9 / Ölçüleri: Yükseklik: 38 cm, Ağız Çapı: 3.5 cm, Dip Çapı: 9 cm / Dönemi: 20. yüzyıl / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma

Tanımı: Halka dipli, yuvarlak gövdeli yapılan ibriğin boynu gövdeden yukarıya doğru silindirik olarak daralmaktadır. Ağız bölümünde kapağın oturan kısmı dışa şişkin bir şekilde yapılmıştır. Kapak, kubbe formunda olup, tutamağı aşağıdan yukarıya doğru daralma göstererek çiçek guncası şeklinde yapılmıştır. İbriğin emziği silindirik bir şekilde yükselerek ağız kısmından sonra dışa doğru kavis yapmaktadır. Emziğin akıtmalığı oluk şeklindedir. İbriğin kulpu "S" biçimli yapılarak kapağa bağlanmıştır. Yuvarlak gövdenin ortasına kazıma tekniği ile üç adet tavşan figürü işlenmiştir. Bunların etrafına dışa doğru peş peşe kuşaklar yapılarak bunların içine yine kazımadan zikzaklar, çentikler ve örgü motifleri yapılmıştır. Gövdenin arka tarafında kulpun bağlandığı yerde damla motifi kazınmıştır. Damla motifinin ucuna çift başlı yılan yapılmış, yılanların kafasının üzerinde simetrik olarak birer kuş figürüne yer verilmiştir. İbrik dövme tekniği ile imal edilmiştir. Emzik, kulp ve tutamak bölümlerine döküm tekniği uygulanmıştır.

Çizim 1

Örnek 1'deki İbriğin Genel Görünümü /
General View of the Ewer in Example 1

Fotoğraf 7

Örnek 1'deki İbriğin Genel Görünümü /
General View of the Ewer in Example 1

Çizim 2

Örnek 1'deki İbriğin Süsleme Detayı /
 Decoration Detail of the Ewer in Example 1

Fotoğraf 8

Örnek 1'deki İbriğin Süsleme Detayı /
 Decoration Detail of the Ewer in Example 1

Çizim 3

Örnek 1'deki İbriğin Gövde Arkası Süsleme Detayı /
 Decoration Detail on the Back the Body of the Ewer in
 Example 1

Fotoğraf 9

Örnek 1'deki İbriğin Gövde Arkası Süsleme Detayı /
 Decoration Detail on the Back the Body of the Ewer in
 Example 1

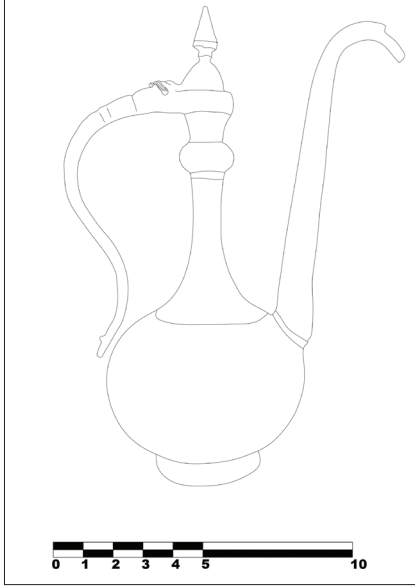
Örnek 2: Envanter No: 704 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 4-5 / Fotoğraf No: 10-12 / Ölçüleri: Yükseklik 35 cm, Ağız Çapı 4 cm, Dip Çapı 8 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma

Tanımı: İbrik, halka dipli yuvarlak gövdeli yukarıya doğru daralan boyna sahiptir. Boynun üst tarafında şişkin bir bileziğe yer verilmiştir. Eserin kapağı kubbe formunda yapılmış, tutamağı ise yukarıya doğru daralarak sivrilmiştir. "S" biçiminde yapılan kulp, kapağa bağlanmıştır. İbriğin emziği ağız hizasına kadar yükseldikten dışa doğru kavis yapmaktadır. Emziğin akıtmalığı oluk şeklinde yapılmıştır. İbrikte kazıma tekniğiyle süslemeler yapılmıştır. Gövdenin yüzeyine kuşaklar şeklinde yapılan süslemelerde en dışta, yatay

olarak çizgiler atılarak geçilmiş, ondan sonraki kuşakta beş yapraklı çiçeklerin helezon oluşturduğu bir süsleme kuşağı ile geçilmiştir. Gövdenin ortasına kıvrık dal ve çiçeklerin oluşturduğu bezemenin merkezine hareket halinde başı geriye dönük vaziyette aslan figürü işlenmiştir. İbrik emziğinin gövdeye bağlanan kısmının yüzeyine içleri eşkenar dörtgenlerin işlendiği peş peşe sivri kemerlerle hareketlendirilmiştir. Gövdenin üst tarafı emziğin alt tarafını oluşturan bölümü içine alarak kazıma ile beyzi formunda bir madalyon yapılmıştır. Madalyonu geniş eş kenar dörtgenlerin oluşturduğu bir kuşak sarmaktadır. Madalyonun alt tarafı çift başlı yılan ile birleşmektedir. Yılan başlarının üzerinde simetrik olarak birer kuş figürü ile hareketlendirilmiştir. İbrik dövme tekniği ile imal edilmiştir. Emzik, kulp ve tutamak bölümlerine döküm tekniği uygulanmıştır.

Çizim 4

Örnek 2'deki İbrığın Genel Görünümü / *General View of the Ewer in Example 2*

Fotoğraf 10

Örnek 2'deki İbrığın Genel Görünümü / *General View of the Ewer in Example 2*

Çizim 5

Örnek 2'deki İbrığın Gövdesindeki Süsleme Detayı / *Detail of the Decorations on the Body of the Ewer in Example 2*

Fotoğraf 11

Örnek 2'deki İbrığın Gövdesindeki Süsleme Detayı / *Detail of the Decorations on the Body of the Ewer in Example 2*

Fotoğraf 12

Örnek 2'deki İbrığın Gövde Ön Tarafında Yer Alan Süsleme Detayı / *Decoration Detail on the Front of the Body of the Ewer in Example 2*

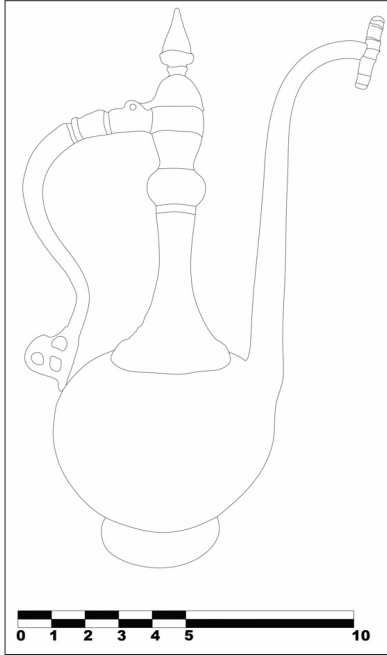
Örnek 3: Envanter No: 705 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 6-8 / Fotoğraf No: 13-15 / Ölçüleri: Yükseklik 33 cm, Ağız Çapı, 3.5 cm, Dip Çapı, 9 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma.

Tanımı: İbrik, halka dipli, yuvarlak gövdeli yukarıya doğru daralan bir boyna sahiptir. Boyun kısmı üst tarafa doğru boğum yapmıştır. İbriğin kapağı kubbe şeklindedir ve tutmağı aşağıdan yukarıya doğru daralma göstermektedir. "S" biçimli kulp, ağızda kapağa bağlanmıştır. Kulpun gövde tarafına eşit büyüklükte üç adet delik yapılmıştır. Eserin emziğinin yüzeyine ağız hizasına kadarki olan yere eşkenar dörtgen şeklinde süslemelerle hareketlendirilmiştir. Bu uygulama aynı şekilde boyunda da tekrarlanmıştır. Emziğin akıtmalığı

dilimli şeklinde birağızla çevrelenmiştir. İbriğin yuvarlak gövdesine kazıma ile kuşaklar içerisinde süslemeler yapılmıştır. En dıştaki dar kuşağa çizgiler atılarak geçilmiş, ondan sonra ki kuşak daha geniş tutularak eşkenar dörtgenlerin iç içe geçmesiyle yapılan süsleme ile değerlendirilmiştir. Gövdenin merkezine at üzerinde ve at başının yanına birer insan figürü işlenmiştir. Atın ayakları arasında tavşan ve geyik olabileceği düşünülen hayvanlara yer verilmiştir. Bu şekilde bakıldığında burada av sahnesinin canlandırıldığı düşünülmektedir. İbrik kulpunun bağlandığı gövdenin arka tarafında bir madalyon yapılmış, madalyonun aşağıya bakan ucu çift başlı yılan şeklinde süsleme ile birleşmektedir. Gövdenin arka tarafında küçük boyutlarda madalyonlar yapılarak içlerine harf ve sayılar kazınmıştır.

Çizim 6

Örnek 3'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü /
General View of the Ewer in Example 3

Fotoğraf 13

Örnek 3'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü /
General View of the Ewer in Example 3

Çizim 7

Örnek 3'deki İbriğin Gövdesindeki Süsleme Detayı /
Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 3

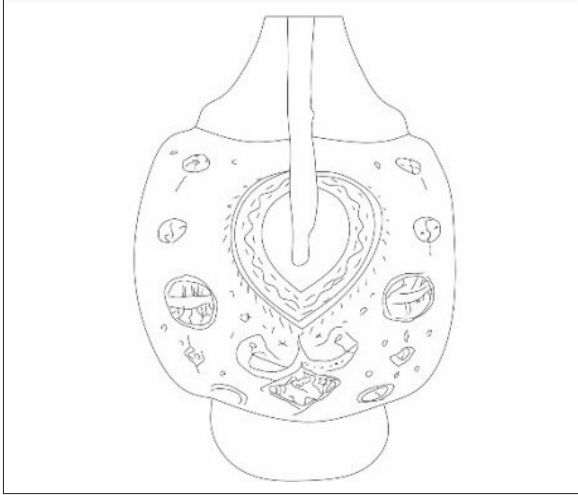
Fotoğraf 14

Örnek 3'deki İbriğin Gövdesindeki Süsleme Detayı /
Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 3

Çizim 8

Örnek 3'deki İbrığın Gövdesi Arka Tarafıta Yer Alan Süsleme Detayı /
 Decoration Detail on the Back of the Body of the Ewer in Example 3

Fotoğraf 15

Örnek 3'deki İbrığın Gövdesi Arka Tarafıta Yer Alan Süsleme Detayı /
 Decoration Detail on the Back of the Body of the Ewer in Example 3

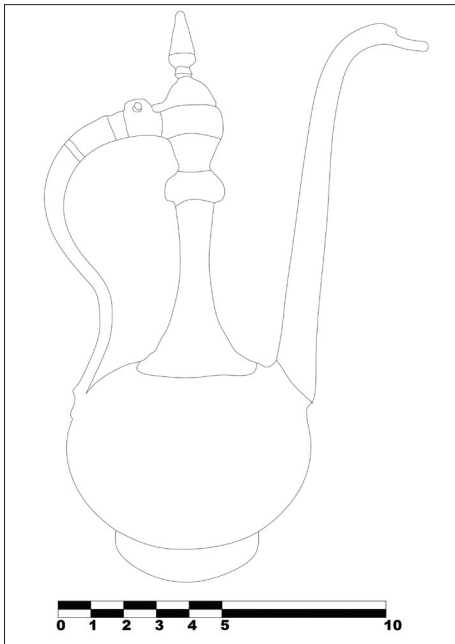
Örnek 4: Envanter No: 706 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 9-11/ Fotoğraf No: 16-18 / Ölçüleri: Yükseklik 36 cm, Ağız Çapı 3 cm, Dip Çapı 10 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma.

Tanımı: Eser, halka dipli yuvarlak gövdeli yukarıya doğru daralan boyna sahiptir. Boyun ağıza doğru boğum yapmıştır. İbrığın kulpu "S" biçimli olup ağız kısmına bağlanmıştır. İbrığın kapağı kubbe formunda olup, aşağıdan yukarıya doğru daralan bir tutamağı bulunmaktadır. Emzik, silindirik olarak ağız hizasına kadar yükseldikten sonra dışa doğru kıvrılmıştır. Emziğin akıtmalığı oluk şeklinde yapılmıştır. İbrikte süslemeler gövde, boyun ve emzikte yapılmıştır. Gövdenin kuşaklar

halinde yapılan süslemelerin içerisinde; en dışta yer alan kuşaklara zikzaklar ve eşkenar dörtgenler kazınmıştır. Gövdenin merkezine bitkisel süslemeli zemin üzerine hareket halinde kafası karşıya bakacak şekilde kuyruğu havada bir aslan veya kaplan tasvir edilmiştir. Boyunun başladığı yerde peş peşe sıralanmış üçgenlere yer verilmiştir. Emziğin yüzeyine uzunlamasına sivri kemer formları yapılmıştır. Emziğin gövdeye bağlandığı gövdenin ön tarafında kazıma tekniği ile damla motifi yapılmıştır. Damla motifini zikzak şeklinde yapılan bir kuşak çevrelemiştir. Damla motifinin alt tarafı çift başlı bir yılan ile birleşmektedir. Yılanların başına simetrik olarak kafaları yukarıya bakan birer kuş figürü ile hareketlendirilmiştir. Bu uygulama aynı şekilde kulpun başladığı yerde, gövdenin arka tarafında da uygulanmıştır.

Çizim 9

Örnek 4'de Yer Alan İbrığın Genel Görünümü /
 General View of the Ewer in Example 4

Fotoğraf 16

Örnek 4'de Yer Alan İbrığın Genel Görünümü /
 General View of the Ewer in Example 4

Çizim 10

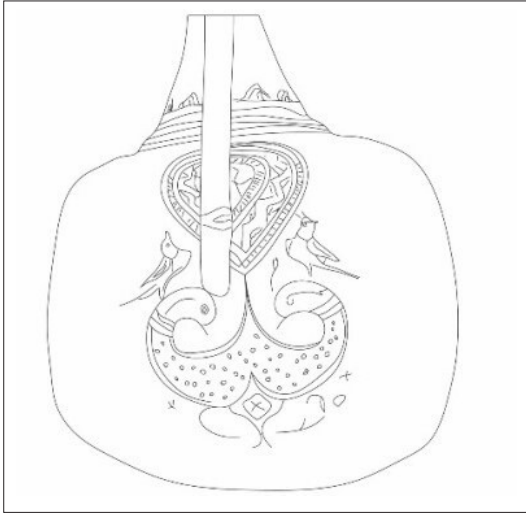
Örnek 4'deki İbriğin Gövdesinde Yer Alan Süsleme Detayı /
 Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 4

Fotoğraf 17

Örnek 4'deki İbriğin Gövdesinde Yer Alan Süsleme Detayı /
 Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 4

Çizim 11

Örnek 4'de Yer Alan İbriğin Gövde Arkasında Yer Alan
 Süsleme Detayı / Decoration Detail on the Back of the
 Body of the Ewer in Example 4

Fotoğraf 18

Örnek 4'de yer Alan İbriğin Gövde Arkasında Yer Alan
 Süsleme Detayı / Decoration Detail on the Back of the Body of
 the Ewer in Example 4

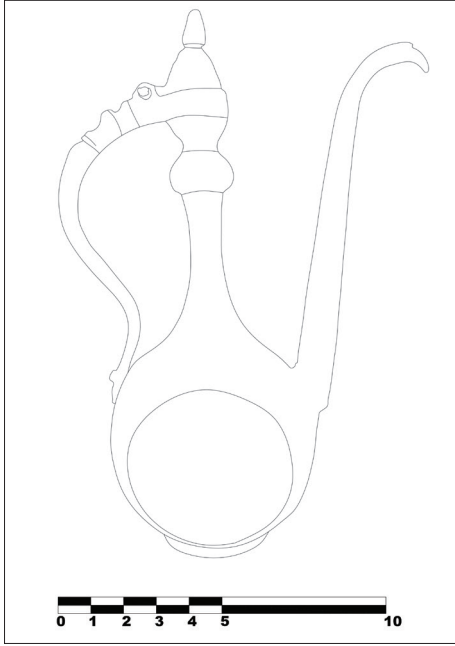
Örnek 5: Envanter No: 707 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 12-13 / Fotoğraf No: 19-21 / Ölçüleri: Yükseklik 34 cm, Ağız Çapı 3 cm, Dip Çapı 8 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma

Tanımı: İbrik, halka dipli, yuvarlak gövdelidir. Boyun yukarıya doğru daralarak ağıza doğru boğum yapmıştır. "S" şeklinde yapılan ibriğin kulpu ağıza bağlanmaktadır. Eserin kapağı kubbemsi bir formda olup, tepesine kozalak şekilli bir tutamak yapılmıştır. İbriğin emziği silindirik olarak kapak hizasına kadar yükseldikten sonra dışa doğru kıvrılmaktadır. Akıtmalık oluk şeklinde yapılmıştır. İbrikte süslemeler gövde, boyun ve emzikte yoğun bir şekilde yapılmıştır. Gövdenin merkezinde dışta madalyonu zikzak şeklinde geniş bir kuşak çevrelemektedir. Madalyonun merkezine yazı yazılmış fakat bu yazının okunması mümkün olmamıştır. Yazıyı zikzak biçiminde bir süsleme sarmaktadır. Gövdenin arka

tarafında bitkisel süslemelerin yüzeyi boş bırakılmayacak şekilde yoğun kullanıldığı görülmektedir. Ortada büyük bir palmet motifi yapılmış, bu motifin her iki tarafına yine büyük boyutlarda içleri kıvrık dal ve yapraklarla dolgulı birer büyük yaprakla hareketlendirilmiştir. Palmet ile yaprakların arasında stilize edilmiş hayat ağaçlarına yer verilmiştir. Bahsi edilen bu süslemelerin altına yatay olarak üç adet kartuş içerisine yazılar yazılmış fakat bu yazıların çözülmesi yapılamamıştır. İbriğin boyun kısmında dikine aşağıdan yukarıya doğru daralacak şekilde süsleme şeritleri kazınmıştır. Şeritlerin arası dilimli kemer formları ile hareketlendirilmiştir. Eserin emzik kısmın ön tarafına şemse ve hayat ağacı motifleri kullanılmıştır.

Çizim 12

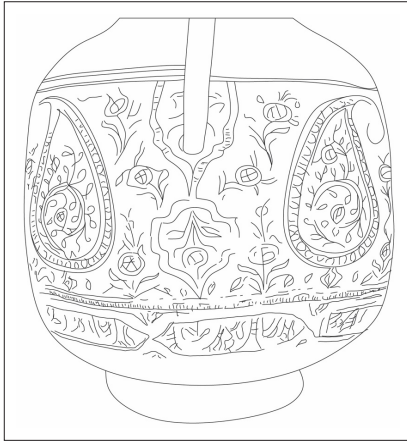
Örnek 5'teki İbrığın Genel Görünümü / *General View of the Ewer in Example 5*

Fotoğraf 19

Örnek 5'teki İbrığın Genel Görünümü / *General View of the Ewer in Example 5*

Çizim 13

Örnek 5'teki İbrığın Gövde Arka Tarafında Yer Alan Süsleme Detayı / *Decoration Detail on the Back of the Body of the Ewer in Example 5*

Fotoğraf 20

Örnek 5'teki İbrığın Gövde Arka Tarafında Yer Alan Süsleme Detayı / *Decoration Detail on the Back of the Body of the Ewer in Example 5*

Fotoğraf 21

Örnek 5'teki İbrığın Emziğinde Yer Alan Süsleme Detayı / *Decoration Detail on the Spout of the Ewer in Example 5*

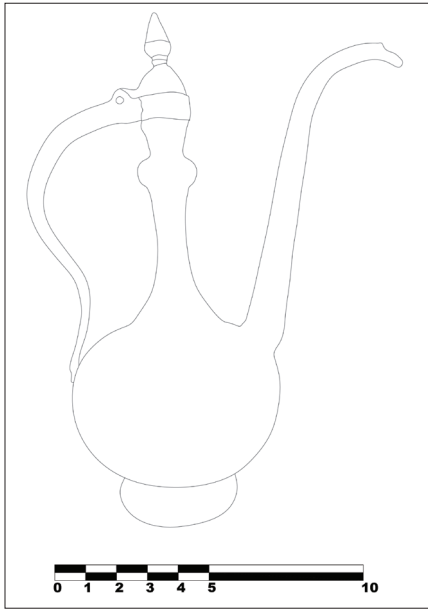
Örnek 6: Envanter No: 708 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 14-15 / Fotoğraf No: 22-24 / Ölçüleri: Yükseklik 37 cm, Ağız Çapı 3 cm, Dip Çapı 10 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma

Tanımı: Halka dipli, yuvarlak gövdeli olarak yapılan ibrik, yukarıya doğru daralan boyunludur. Boyun üst tarafa doğru boğum yapmıştır. Eserin kulpu “S” biçimlidir ve üst tarafta ağıza, alt tarafta gövdeye bağlanmıştır. Kapak, kubbe formunda olup tepesine çiçek goncasi biçiminde

bir tutamak yerleştirilmiştir. İbriğin emziği silindirik olarak yükselerek akıtmalığı oluk şeklindedir. İbrikte sadece gövdede süsleme yapılmıştır. Kazıma tekniği kuşaklara ayrılan gövde bölümünün en dış kuşağında zikzaklar işlenmiştir. Merkeze ise dört madalyon içerisinde yılanın ağzında kuş figürünün olduğu aynı sahneler tekrar edilmiştir. Gövdenin arka yüzeyinde kulpun bağlandığı yerde damla motifi yapılmış, bu motifin ucuna bağlanacak şekilde çift başlı yılanı yer verilmiştir. Yılanların kafası üzerinde karşılıklı olarak basit bir şekilde kazınmış birer kuş figürü yapılmıştır.

Çizim 14

Örnek 6'daki İbriğin Genel Görünümü / *General View of the Ewer in Example 6*

Fotoğraf 22

Örnek 6'daki İbriğin Genel Görünümü / *General View of the Ewer in Example 6*

Çizim 15

Örnek 6'daki İbriğin Gövdesinde Yer Alan Süsleme Detayı / *Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 6*

Fotoğraf 23

Örnek 6'daki İbriğin Gövdesinde Yer Alan Süsleme Detayı / *Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 6*

Fotoğraf 24

Örnek 6'daki İbriğin Gövdesinin Arka Tarafında Yer Alan Süsleme Detayı / *Decoration Detail on the Back of the Body of the Ewer in Example 6*

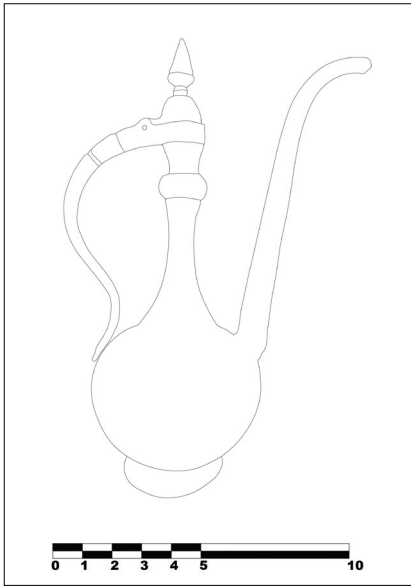
Örnek 7: Envanter No: 709 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 16-17 / Fotoğraf No: 25-27 / Ölçüleri: Yükseklik, 38 cm, Ağız Çapı 3.5 cm, Dip Çapı, 9 cm / Malzemesi: Bakır, / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma

Tanımı: Dövme tekniği ile üretilen ibrik, halka dipli yuvarlak gövdeli yukarıya doğru daralan bir boyna sahiptir. Boyun ağıza doğru boğum yapmıştır. Kulp, "S" şeklinde olmakla beraber üst tarafta ağıza bağlanmıştır. İbriğin kapağı kubbe formunda olup, tutamağı çiçek goncasi biçimindedir. Silindirik olarak yapılan emzik kısmı ağız

hizasında dışa doğru kıvrılmıştır. Emziğin akıtmalığı düz olarak bitmiştir. İbriğin gövdesinde en dıştaki kuşakta düz çizgiler ve zikzaklar kazınmıştır. Gövdenin merkezine kazıma tekniğiyle dilimlenmiş dörtgenin içerisine ne olduğu anlaşılmaya bir hayvan figürü yerleştirilmiştir. Dörtgenin ucu dört yönden palmet motifleriyle nihayetlenmiştir. Gövdenin arka tarafında ibrik kulpunun başladığı yerde damla motifi yapılmıştır. Damla motifinin alt kısmına çift başlı yılan bağlanmıştır. Yılanların kafası üzerinde birer kuş figürüne yer verilmiştir. İbriğin tutamağı, kulpu ve emziği döküm tekniği ile yapılmıştır.

Çizim 16

Örnek 7'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General view of the Ewer in Example 7

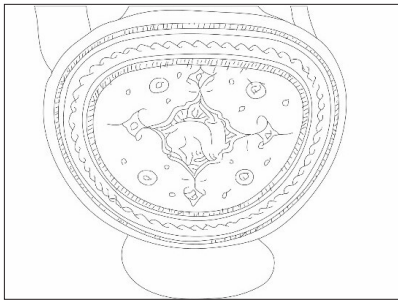
Fotoğraf 25

Örnek 7'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 7

Çizim 17

Örnek 7'de Yer Alan İbriğin Gövde Bölümünde Yer Alan Süsleme Detayı / Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 7

Fotoğraf 26

Örnek 7'de Yer Alan İbriğin Gövde Bölümünde Yer Alan Süsleme Detayı / Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 7

Fotoğraf 27

Örnek 7'de Yer Alan İbriğin Gövdesinin Arka Tarafında Yer Alan Süsleme Detayı / Decoration Detail on the Back of the Body of the Ewer in Example 7

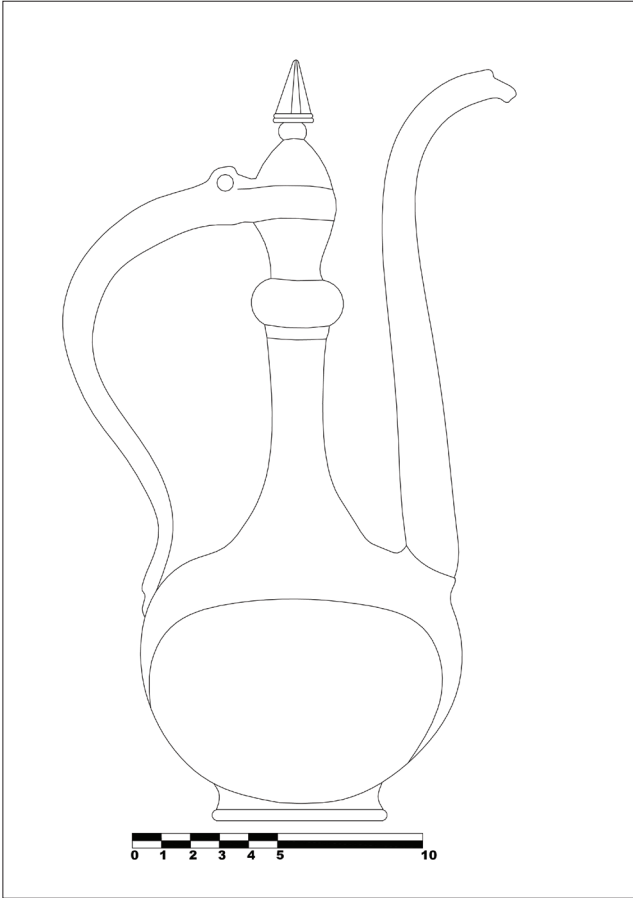

Örnek 8: Envanter No: 710 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 18-19 / Fotoğraf No: 28- 29 / Ölçüleri: Yükseklik: 35 cm, Ağız Çapı: 3 cm, Dip Çapı: 9 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma

Tanımı: Halka dipli, yuvarlak gövdeli yapılan ibriğin boynu yukarıya doğru daralan bir form gösterir. Boyun ağıza yakın yerde boğum yapmıştır. Ağızı kapatan kapak, kubbe formunda yapılarak çiçek goncası bir tutamakla

Çizim18

Örnek 8'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 8

sonlanmıştır. İbriğin kulpu “S” biçimindedir ve üst tarafta ağıza bağlanmıştır. Emzik, silindirik olarak ağız hizasına kadar yükseldikten sonra dışa kıvrılmıştır. Emziğin akıtmalığı oluk biçimindedir. Eserde süsleme gövde bölümünde yapılmıştır. Gövdede dış kuşakta zikzaklar çizilerek geçilmiştir. Merkezde oval ve beyzi daireler yapılmıştır. Oval dairelerin içinde ne yapıldığı anlaşılmamaktadır ancak beyzi dairelerin içine insan yüzleri tasvir edilmiştir. İbrik dövme tekniği ile imal edilmiş, tutamak, emzik ve kulp dökümdür.

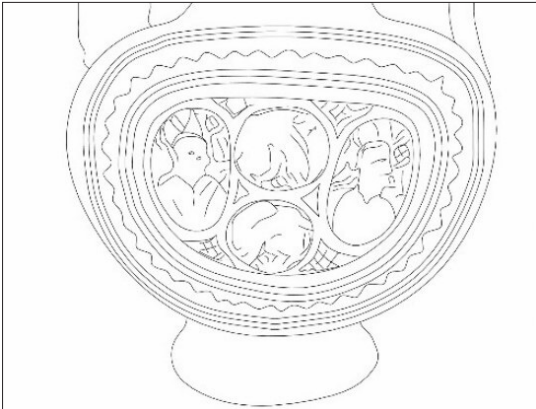
Fotoğraf 28

Örnek 8'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 8

Çizim 19

Örnek 8'de Yer Alan İbriğin Gövdesine Yer Alan Süsleme Detayı / Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 8

Fotoğraf 29

Örnek 8'de Yer Alan İbriğin Gövdesine Yer Alan Süsleme Detayı / Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 8

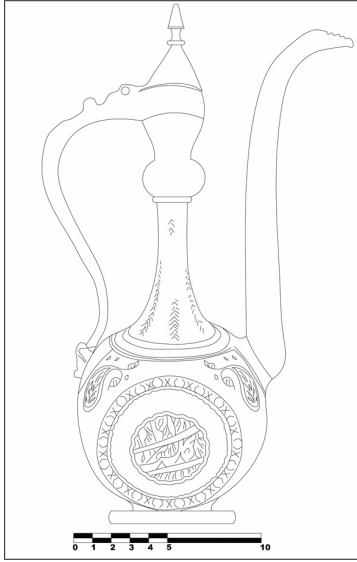
Örnek 9: Envanter No: 712 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 20-21 / Fotoğraf No: 30-32/ Ölçüleri: Yükseklik: 31 cm, Ağız Çapı: 3 cm, Dip Çapı 10 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma

Tanımı: Dövme tekniğinden imal edilen ibrik, halka kaideli yuvarlak gövdeli daralan boyunlu olarak yapılmıştır. Çokgen yapılan boyun ağıza doğru boğum yaparak yükselir. Kapak, aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır ve tepesine kaideli çiçek gongası formunda bir tutamak yapılmıştır. "S" biçiminde yapılan kulp ağıza ve kapağa menteşe ile bağlanmıştır. Eserin emzik kısmı çokgen olarak yükselmektedir. Emziğin akıtmalığı oluk

şeklinde olup testere ağzı gibi şekillendirilmiştir. İbrikte süslemeler boyun, gövde ve emzikte yapılmıştır. Boyunda belli aralıklarla dikine balıksırtı motifine yer verilmiştir. Gövdenin ön yüzünde dış kuşakta eşkenar dörtgenler nöbetleşe yapılmıştır. Merkezde ise üç kuşağa ayrılmış dilimli madalyon içerisinde iri hatlı bir yazı kazınmıştır. Yazının okunması mümkün olmamıştır. Gövdenin arka yüzeyi kulpun gövdeye bağladığı yerde büyük boyutlarda bir damla motifi kazınmıştır. Damla motifinin aşağısına uç tarafına gelecek şekilde çift başlı ejder süslemesi dikkat çekmektedir. Ejderler ağızlarından ateş çıkarmaktadır. Ejder başlarının üst tarafına içleri yaprak ve kıvrık dallarla dolgululu birer yaprak yapılmıştır. Bu uygulama ibriğin ön tarafında emziğin başladığı yerde de tekrar edilmiştir.

Çizim 20

Örnek 9'da Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 9

Fotoğraf 30

Örnek 9'da Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 9

Çizim 21

Örnek 9'da Yer Alan İbriğin Gövdesinin Arka Yüzünde Yer Alan Süsleme Detayı / Decoration Detail on the Back of the Body of the Ewer in Example 9

Fotoğraf 31

Örnek 9'da Yer Alan İbriğin Gövdesinin Arka Yüzünde Yer Alan Süsleme Detayı / Decoration Detail on the Back of the Body of the Ewer in Example 9

Fotoğraf 32

Örnek 9'da Yer Alan İbriğin Gövdesinde Yer Alan Süsleme Detayı / Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 9

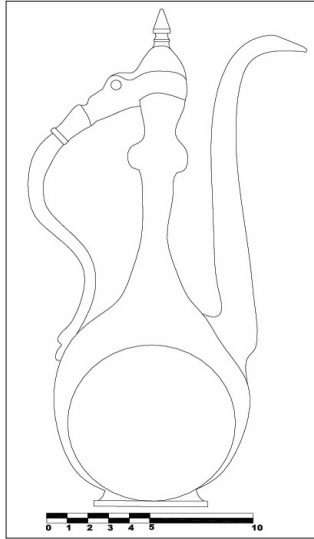

Örnek 10: Envanter No: 1363 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 22-24 / Fotoğraf No: 33-36 / Ölçüleri: Yükseklik: 33 cm, Ağız Çapı: 3,5 cm, Dip Çapı: 8.6 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma

Tanımı: İbrik, halka dipli, yuvarlak gövdeli olarak yapılmıştır. Boyun kısmı yukarıya doğru daralarak ağıza doğru boğumludur. “S” şeklinde yapılan kulp üst tarafta kapak ve ağıza bağlanmıştır. Eserin emziği ağız hizasına kadar silindirik olarak yükseldikten sonra dışa doğru kıvrılarak son bulmuştur. İbrik, özellikle gövde olmak üzere boyun ve emzikle birlikte yoğun bir bezemeye sahiptir. Yuvarlak gövdenin ön ve arka yüzü süsleme açısından birbirine tekrar ederek üç kuşağa ayrılmıştır. Dıştaki ilk kuşağa bir ters bir düz şeklinde nöbetleşe palmet dizilerine yer verilmiştir. İkinci kuşağa da aralarında damla motifi ve küçük çokgenlerin yer aldığı palmetler işlenmiştir. Gövdenin merkezini oluşturan kuşakta ise aslan yüzlü güneş tasviri ile hareketlendirilmiştir.

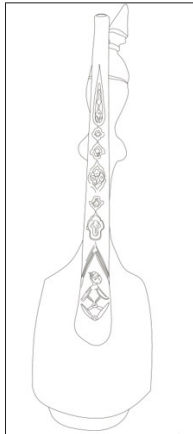
Çizim 22

Örnek 10’da Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / *General View of the Ewer in Example 10*

Çizim 23

Örnek 10’da Yer Alan İbriğin Emzik ve Gövdesi / *Spout and Body of the Ewer In Example 10*

İbrik kulpunun ve emziğin gövdeye bağlandığı yer ve altındaki kısımlarda yatay ve dikey süsleme kuşaklarına yer verilmiştir. Yatay süslemeler hem gövdenin üst tarafında hem de dip tarafında uçları palmet şeklinde biten ve içlerinde yazıların olduğu kartuş düzenlemeleridir. Dikey süslemeler kendi içerisinde beş kuşağa ayrılmıştır. Kuşaklardan üçüne içleri kıvrık dal ve yapraklarla dolgulu uçları dilimlenen dikdörtgen panolar ile değerlendirilmiş, kalan ikisine de kıvrımlı iri hatlar yapılmıştır.

Eser emziğinin dış yüzeyinde bağdaş kurmuş insan figürüne yer verilmiştir. Figürün üzerinde uçları palmetlerle biten şemselere yer verilmiştir. Emziğin üst tarafı, kök kısmı palmet motifi olan bir hayat ağacı motifi ile sonlanmıştır. İbriğin boynu gövdede olduğu gibi yatay ve dikey süsleme kuşakları ile hareketlendirilmiştir. Boyunun başladığı yerde kıvrık dallar ve iri kıvrımlı hatlar yapılmıştır. Bunların üzerinde dikine ters ve düz palmetlerin sıralanmasıyla oluşturulan düzenleme dikkat çeker. Palmetlerin uçlarına gelecek şekilde içleri kıvrık dal ve çiçeklerin olduğu dilimli kemer formları tasvir edilmiştir.

Fotoğraf 33

Örnek 10’da Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / *General View of the Ewer in Example 10*

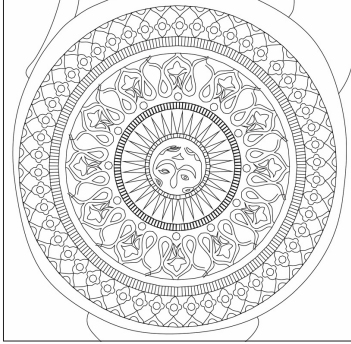
Fotoğraf 34

Örnek 10’da Yer Alan İbriğin Emzik ve Gövdesi / *Spout and Body of the Ewer In Example 10*

Çizim 24

Örnek 10'da Yer Alan İbriğin Gövdesinde Yer Alan Süsleme Detayı / *Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 10*

Fotoğraf 35

Örnek 10'da Yer Alan İbriğin Gövdesinde Yer Alan Süsleme Detayı / *Decoration Detail on the Body of the Ewer in Example 10*

Fotoğraf 36

Örnek 10'da Yer Alan İbriğin Boyun Kısımında Yer Alan Süsleme Detayı / *Decoration Detail on the Neck of the Ewer in Example 10*

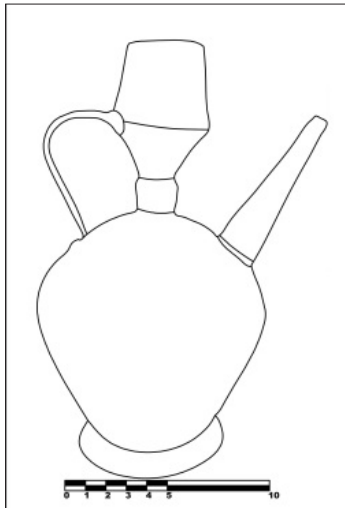

Örnek 11: Envanter No: 1301 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 25 / Fotoğraf No: 37 / Ölçüleri: Yükseklik: 30 cm, Ağız Çapı: 5 cm, Dip Çapı: 14 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma

Tanımı: Dövme tekniğinde üretilen ibrik, halka dipli, armudi gövdeli bir formdadır. Boyun kısmı dar olarak başlayarak ağıza doğru huni bir biçim alır. Kulp, boyun kısmına perçin ile tutturulmuştur. Emzik, silindirik olup ağıza doğru daralma gösterir. İbriğin boynunun başlangıcını oluşturan yerde altı kollu yıldız motifine yer verilmiştir. Yıldız kollarının hemen yanında kıvrık dalların oluşturduğu düzenleme dikkat çeker.

Çizim 25

Örnek 11'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / *General View of the Ewer in Example 11*

Fotoğraf 37

Örnek 11'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / *General View of the Ewer in Example 11*

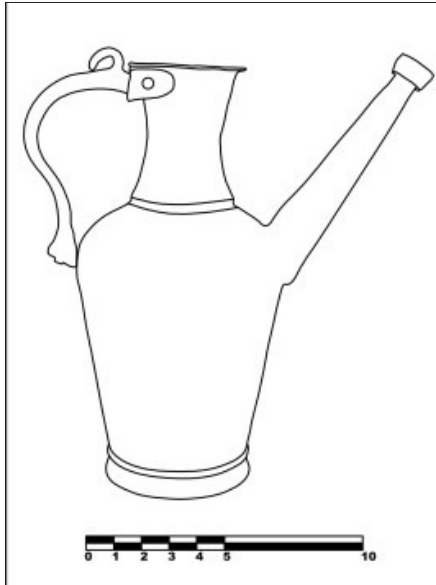

Örnek 12: Envanter No: 1364 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 26 / Fotoğraf No: 38 / Ölçüleri: Yükseklik: 33 cm, Ağız Çapı: 5 cm, Dip Çapı 12 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği:

Tanımı: Dövme tekniğindeki ibrik, halka dipli yukarıya doğru genişleyen gövdelidir. Boyun silindirik olarak yükseldikten sonra ağıza doğru genişlemektedir. Ağız dışı çekiktir. Eserin kulpu kıvrımlı olup, perçinle ağıza bağlanmıştır. Silindirik biçiminde yapılan emzik ağıza doğru daralmaktadır. Emziğin akıtmalığı yılanbaşı şeklinde yapılmıştır. Eser süsleme açısından sade tutulmuştur.

Çizim 26

Örnek 12'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 12

Fotoğraf 38

Örnek 12'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 12

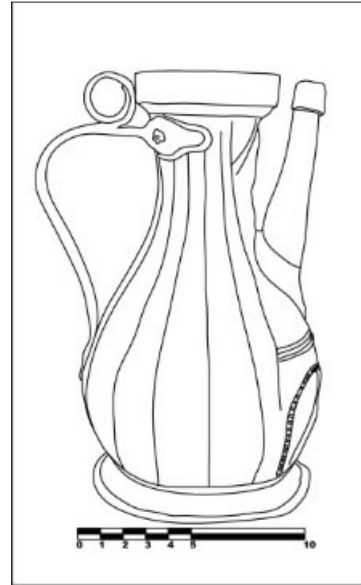

Örnek 13: Envanter No: 1365 / Ait Olduğu Müze: Mardin Müzesi / Çizim No: 27 / Fotoğraf No: 39 / Ölçüleri: Yükseklik: 30 cm, Ağız Çapı: 9 cm, Dip Çapı: 16 cm / Malzemesi: / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma

Tanımı: İbrik, halka dipli, armudi gövdelidir. Gövde ve boyun çokgen şeklinde yapılmıştır. Ağız kısmı boyuna göre dışa taşırılmıştır. İbriğin kulpu boyuna perçinle bağlanmıştır. Emzik kısmı silindirik biçimlidir ve akıtmalığa doğru daralmaktadır. Akıtmalık yılanbaşı şeklindedir. İbrik süsleme açısından sadededir.

Çizim 27

Örnek 13'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 13

Fotoğraf 39

Örnek 13'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 13

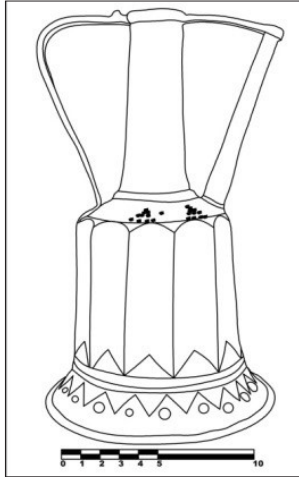

Örnek 14: Envanter No: 37 / Ait Olduğu Müze: Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi / Çizim No: 28 / Fotoğraf No: 40 / Ölçüleri: Yükseklik: 37 cm, Ağız Çapı: 5 cm, Dip Çapı 20 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma, kabartma.

Tanımı: Dövme tekniğiyle üretilen ibrik, halka dipli, çokgen gövdeli ve silindirik boyunludur. Boyun, ağıza doğru daralmaktadır. Çokgen gövde, iç bükey şeklindedir. Eserin kulpu alt tarafta gövdeye perçinle bağlanmışken, üst tarafta ağız bölümünü sararak emziğin ucuna bağlanmıştır. Bu tarz örnekler Siirt yöresinde sıkça karşımıza çıkar ve araştırmacılar tarafından atkılı ibrik olarak adlandırılmıştır (Belli – Kayaoğlu, 1993, s. 275). İbriğin omuz yüzeyinde küçük boyutlarda çiçeklerin sıralanmasıyla üçgen formu oluşturulmuştur. Gövde ve dip kısmı zikzaklar ile hareketlendirilmiştir. Dip yüzeyinde yer alan zikzakların arasına dairesel formlar yapılmıştır.

Çizim 28

Örnek 14'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 14

Fotoğraf 40

Örnek 14'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 14

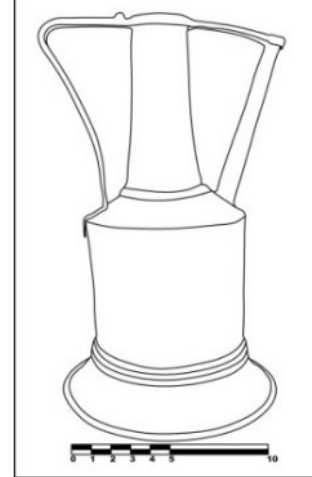

Örnek 15: Envanter No: 99 / Ait Olduğu Müze: Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi / Çizim No: 29 / Fotoğraf No: 41 / Ölçüleri: Yükseklik: 34 cm, Ağız Çapı 5 cm, Dip Çapı: 14 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma, kabartma.

Tanımı: Dövme tekniğinde yapılan ibrik, yayvan dipli, silindirik gövde ve boyunludur. Boyun ağıza doğru daralmaktadır. Eserin gövde başlangıcını oluşturan dip tarafında üç bileziğe yer verilmiştir. Eserin kulpu gövdeye perçinle bağlanırken, üst tarafta ağıza sararak emziğe bağlanmıştır. Emzik silindirik olarak yapılmıştır. Eserde süsleme omuzun yüzeyine irili ufaklı çiçeklerin kazınmasıyla oluşturulmuştur.

Çizim 29

Örnek 15'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 15

Fotoğraf 41

Örnek 15'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 15

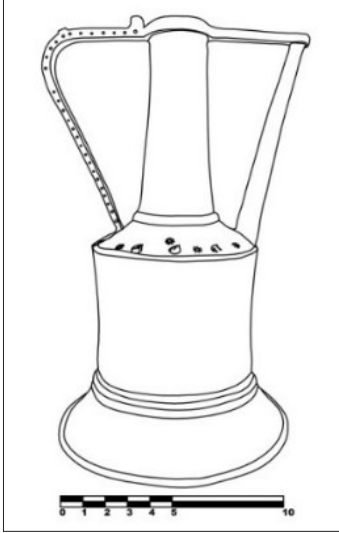

Örnek 16: Envanter No: 145 / Ait Olduğu Müze: Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi / Çizim No: 30 / Fotoğraf No: 42 / Ölçüleri: Yükseklik: 35 cm, Ağız Çapı: 5 cm, Dip Çapı: 21 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kazıma

Tanımı: Eser, yayvan dipli, silindirik gövdelidir. Omuz üzerinde yükselen boyun da silindirik olup, ağıza doğru daralmaktadır. İbriğin gövdesinin alt tarafında üç adet bilezik yapılmıştır. Boyun ile omuz arasında geçiş bilezikle sağlanmıştır. Kıvrımlı yapılan kulp alt tarafta omuza bağlanırken, üst tarafta ağızı sardıktan sonra emzik ucuna bağlanmıştır. Bu yönüyle örnek 15- 16'da yer alan atkılı ibriklerle benzerlik göstermektedir. İbrikte süsleme sadece omuz yüzeyine basit şekilde yaprak ve çiçekler yapılmıştır. Eser dövme tekniğiyle üretilmiştir.

Çizim 30

Örnek 16'da Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 16

Fotoğraf 42

Örnek 16'da Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 16

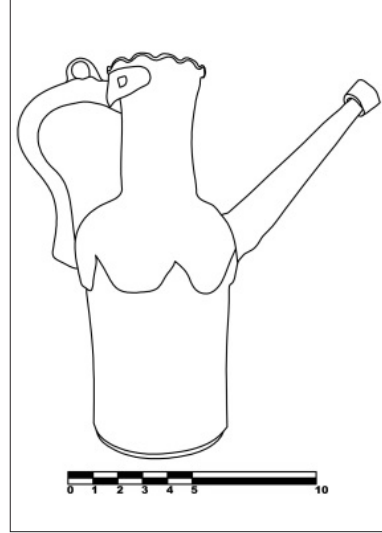

Örnek 17: Envanter No: 49 / Ait Olduğu Müze: Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi / Çizim No: 31 / Fotoğraf No: 43 / Ölçüleri: Yükseklik: 33 cm Ağız Çapı: 9 cm, Dip Çapı: 12 cm / Malzemesi: Bakır / Yapım Tekniği: Dövme, Döküm / Süsleme Tekniği: Kabartma

Tanımı: Düz dipli, silindirik gövde ve boyunlu yapılan ibrik, dövme tekniği ile üretilmiştir. Boyun kısmı ağıza doğru az da olsa genişlemektedir. Ağız dilimlidir. Aynı şekilde gövde bölümü de kabartma tekniğiyle dilimlidir. Kıvrımlı olan eserin kulpu boyuna perçinle bağlanmıştır. Emzik, silindirik bir şekilde yapılarak ağıza doğru daralmaktadır. İbrik süsleme açısından sade tutulmuştur.

Çizim 31

Örnek 17'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 17

Fotoğraf 43

Örnek 17'de Yer Alan İbriğin Genel Görünümü / General View of the Ewer in Example 17

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Anadolu el sanatlarının, kaynağının Asya'dan İran ile Irak'a göç eden Büyük Selçuklular ve onlara etki eden Hun, Göktürk, Uygur, Gazne, Karahanlı gibi Türk devletlerinin sanatları olduğu, Hitit, Frig, Yunan, Roma, Bizans sanatları gibi Anadolu'da hüküm sürmüş uygarlıklarından da beslendiği bilinmektedir. Türkler'in Anadolu'ya Asya'dan taşıdıkları geleneksel sanatlarını geçtikleri İslami çevrelerde gördükleri ile serpiştiği genel bir kanıdır (Barışta, 1998, s. 1). El sanatları içerisinde gelişme gösteren madeni eserler, Orta Asya'dan günümüze değin zengin bir repertuar sunmaktadır. Her birinin farklı işlevleri olan madeni eserler, günümüzde çeşitli müze ve koleksiyonlarda sergilenip korunmaktadır. Bu eserlerden ibrik kaplarının, geçmişten günümüze kadar farklı medeniyet ve toplumlar tarafından kullanıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada Mardin Müzesi ve Sakıp Sabancı Kent Müzesi'ndeki ibrikler ele alınmıştır. İbriklerin büyük bir bölümünün yer aldığı Mardin Müzesi, bünyesinde bulundurduğu eserleriyle Türkiye'nin önemli müzeleri arasında yer almaktadır. Müzede teşhir edilen eserler M.Ö. 4000'den, M.S. 1800'lü yıllara kadar ki dönemlere aittir. Arkeolojik eserlerin bulunduğu bölümde Eski Tunç devrinden Osmanlı devletinin son dönemine kadar eser bulunurken, etnografya kısmında ise Mardin yöresine ait farklı işlevlerde kullanılan araç gereçler ve takılar muhafaza edilmektedir (Allak, 2021, s. 36). İbriklerin yer aldığı bir diğer müze olan Sabancı Kent Müzesi, Mardin şehrinin kentsel oluşumunu ve yaşam kültürünü sergilemesinin yanında kenti tanıtmayı amaçlayan bir müzedir. Şehrin geçmiş tarihi uzun yıllardır varlığını sürdüren çok kültürlü, çok dinli kimliği, gündelik hayat pratiklerini yansıtan objeler ve canlandırmalarla bilgilendirici panolar iki galerili bölüm şeklinde sergilenmektedir (Aytekin ve Özbek, 2019, s. 212). Yüzyıllardır süre gelen Anadolu'nun dolayısıyla Mardin bölgesinin eşsiz kültür ve sanatını tanıtmaya, yaşatmaya çalışan Sakıp Sabancı Kent Müzesi, kültür turizmi açısından da bölgenin önemli uğrak yerlerinden biridir (Çalış, 2020, s. 45). Çalışma konusunu oluşturan Mardin Müzesi, hem arkeolojik hem de etnografik teşhir salonları ile Sabancı Kent Müzesi'nin sadece etnografik salonu ile bünyelerinde yöreye hitap edebilecek binlerce eser barındırdığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla son zamanlarda her iki müzedeki arkeolojik ve etnografik salonlarda yer alan farklı eser grupları üzerinde çeşitli yayınların yapıldığı anlaşılmıştır (Yeşilbaş, 2018, s. 793-808; Kulaz – Bodakçı, 2019, s. 95-107; Çalış, 2020, s. 44-57; Çiftçi, 2023, s. 38-91; Allak, 2024, s. 514-528; Allak ve Öztemel, 2024, s. 429-446). Bu eser gruplarından madeni ibrikler, daha önce topluca herhangi bir yayına konu olmamış, ilk defa tarafımızca tanıtılmıştır.

Çalışmada satın alma ve bağış yolu ile Mardin Müzesi'nden 13 adet, Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nden 4 adet olmak üzere toplamda 17 eser ele alınmıştır. Ele alınan ibriklerden dördünde yazıya yer verilmiştir fakat bu yazıların okunması mümkün olmamıştır. İbriklerin tarihlendirilmesi için müzelerde veya yayınlarda yer alan benzer form, süsleme ve tasarım özelliği gösteren örneklerle karşılaştırılmıştır. Bunun sonucunda; çalışmada yer alan ilk on ibriğin (örnek 1 ile 10 arası) Erzurum Müzesi'nde yer alan (Çınar, 2014, s. 164-182) (Foto. 44) ibriklerle form ve üslup özellikleri açısından benzer bir şekilde yapıldığı anlaşılmaktadır. Çınar (2014), çalışmada ele aldığı örnekler içerisinde Katalog no: 1'deki eserin (Foto. 45) üzerinde yer alan "Muhammed Han" ibaresinden yola çıkarak örneklerin tamamının Kaçar döneminde yapıldığını belirtmiştir (Çınar, 2014, s. 166). Ele alınan ibrik örneklerinin bir başka benzerleri de Elazığ Etnografya ve Arkeoloji Müzesi deposunda bulunmaktadır. Özellikle Envanter No: 74F/40-50, 74F/40-47, 74F/40-81, 69F/28-1, Envanter No 74F/40-48, 74F/40-38 nolu ibrikler (Yarış, 2016, s. 165) (Foto. 46) halka dipli, yuvarlak gövdeli olmasının yanı sıra üzerlerinde yer alan süsleme anlayışı ile çalışmada incelenen ilk on örnekle form, süsleme ve üslup özellikleriyle benzeştiği, dolayısıyla ele alınan ibriklerin XIX. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir. Diğer kalan örnekler özellikle atkılı olan ibriklerin benzerleri (Örnek 14, 15, 16) Siirt yöresinde sıkça karşımıza çıkar (Belli ve Kayaoğlu, 1993, s. 275) (Foto. 47). Ele alınan atkılı ibriklerin de benzer tasarım anlayışından ötürü XX. yüzyıla ait olduğu söylenebilir.

Fotoğraf 44

Erzurum Arkeoloji Müzesi'nde Yer Alan İbrik Örnekleri / *Ewer Samples in Erzurum Archaeological Museum* (Çınar, 2014, s.179)

Fotoğraf 45

Erzurum Arkeoloji Müzesi'nde Yer Alan ve Üzerinde "Muhammed Han" İbaresini Geçen İbrik / *The Ewer with the Phrase "Muhammad Khan" on it, Located in the Erzurum Archaeological Museum* (Çınar, 2014, s.179)

Fotoğraf 46

Elazığ Etnografya ve Arkeoloji Müzesi'nde Yer Alan İbrik Örnekleri / *Ewer Samples in Elazığ Ethnography and Archeology Museum* (Yarış, 2016)

Fotoğraf 47

Siirt Yöresine Ait Atkılı İbrik / *Ewer from Siirt Region* (Belli ve Kayaoğlu, 1993, s. 275)

İbrikler form olarak, halka dipli, yuvarlak gövdeli (örnek: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10), halka dipli armudi gövdeliler (örnek 11, 12, 13), yayvan dipli, silindirik gövde ve atkılı (örnek 14, 15, 16), düz dipli silindirik gövdeliler (örnek 17) olarak tespit edilmiştir. Örnek 14, 15 ve 16'daki ibrikler, atkılı ibriklerdir ve özellikle Siirt yöresinde sıkça üretilen bir formdur. Siirt ibriklerinin karakteristik bir özelliği olarak karşımıza çıkan örneklerin gövdesinden dik çıkan akıtmalığı boyuna ve kulpa bağlayan atkıdır. Ağız ile birleştirilen bu atkı sayesinde uzun olan akıtmalık kısmı daha sağlam olabilmektedir (Belli ve Kayaoğlu, 1993, s. 275). Çalışmada incelenen atkılı ibriklerin benzer örneği farklı müze ve kentlerde rastlamak mümkündür (Foto. 48). Farklı şehirlerde benzer ibrik tasarımlarının görülmesi; farklı atölyelerde ortak form anlayışının uygulandığı veya taşınabilir eser olduğu için bir şehirden başka bir kente taşınmış olabileceği düşünülebilir.

Fotoğraf 48

Cizre Müzesi'nde Yer Alan Atkılı İbrik / *Ewer in Cizre Museum* (Erk, 2021, s. 303)

Ele alınan ibriklerden Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde muhafaza edilen örnek 11'deki eser, halka dipli, şişkin armudi gövdeli ve boyun bölümünün huni şeklinde yapılmıştır. Emzik kısımları gövdeden ağıza doğru daralan bu ibrik gibi benzer örnekler günümüzde farklı müzelerde bulunmaktadır (Foto. 49-51). Üretim yapan maden ustaları, bir dönem benzer formları tercih ettiklerini göstermektedir.

Fotoğraf 49

Cizre Müzesi'nde Yer Alan İbrik / *Ewer in Cizre Museum* (Erk, 2021, s. 302)

Fotoğraf 50

Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde Yer Alan İbrik / Ewer in the Elazığ Archeology and Ethnography Museum (Karabacak, 2011, s. 381)

İncelenen ibriklerden 7'si (Örnek 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17) kapaksız olarak üretilirken geriye kalan örneklerin tamamı kapaklı olarak yapılmıştır. İbriklerin su taşıma işlevi olmasından ötürü kulpları genellikle "S" biçimindedir. Böylelikle su dolu ibrik taşındığında suyun dökülmesini önlemek için kulpların tercihten ötürü değil de zorunluktan dolayı "S" formunda yapıldığı anlaşılmaktadır. İbriklerin emziklerinde farklılıklar göze çarpmaktadır. Ele alınan eserlerden ilk on örneğin emziklerinin genellikle ağız hizasına kadar yükselip daha sonra dışa doğru kavis yaptığı görülmektedir. Çalışma yer alan dört ibriğin (örnek 11, 12, 13, 17) emzikleri silindirik olarak yükselirken, kalan üç örneğin (örnek 14, 15, 16) emziği silindirik olup üstte atkı ile birleşmektedir.

İncelenen 17 ibriğin ölçülerine bakıldığında; boyları 31 ile 38 cm, ağız çapları 3-9 cm, dip çapları 8 ile 21 cm arasında değişmektedir. En yüksek 2 ibrik 38 cm'dir (Örnek 1-7), en alçak ise 31 cm (örnek 9) olarak ölçülmüştür. Ağız çapı en geniş olan 9 cm ile 2 örnek bulunurken (örnek 16-17), en dar olan 5 cm ile 5 örnek (örnek 4, 5, 6, 8, 9, 10) tespit edilmiştir. Dip çapı en geniş olan örnek 21 cm'dir (Örnek 15), en dar olan eser ise 8 cm'dir (örnek 5).

Ele alınan ibriklerin hepsi bakır malzemeden üretilmiştir. Bakır okside olan bir madendir. Periyodik cetvelde Cu sembolü ile gösterilen, atom numarası 29, atom ağırlığı 63.54 olan 8.93 gr/cm yoğunluğa sahip, doğada az miktarda nabit, genellikle sülfürlü, oksitli ve kompleks halde bulunmaktadır (Ünal ve ark., 2016, s. 1). İnsanoğlu çeşitli metalürjik ve bu keşiflere bağlı olarak da çeşitli maden sanatı tekniklerinin gelişmesine yol açan bakırdan M.Ö. VII. binden itibaren yararlanmış, bakır ve alaşımları İslam maden sanatının başlıca malzemesi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Erginsoy, 1978, s. 12). Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan şehirlerde geleneksel yöntemlerle bakır ve bronz eşya üretimi yapan birçok maden atölyeleri

Fotoğraf 51

Van Müzesi'nde Yer Alan İbrik / Ewer in the Van Museum (Akdeniz, 2021, s. 256)

bulunmaktadır. Çok gelişmiş tekniklerde üzerinde başarı ile çalışan ve aynı zamanda büyük bir sanat merkezi niteliği olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki bu atölyelerin başında, Siirt, Diyarbakır, Antakya, Urfa, Harran, Hasankeyf, Cizre ve Mardin gelmektedir (Belli, 2006, s. 185). Bakırın Anadolu topraklarında bolca bulunması bu madenden tas, tepsi, şamdan, buhurdan, ibrik, maşrapa, iğne, biz, kanca gibi günlük yaşamdan kullanılan eserlerin haricinde bilezik, yüzük ve boncuk gibi çeşitli süs eşyaları da yapılmasını artırmıştır (Başak, 2021, s. 69). Çalışmaya konu olan ibriklerin tamamı bakır madeninden üretilmiştir ki bu da bakırın bolluğu ve işlenmesinin yaygın olduğunun bir kanıtıdır.

İbriklerde yapım tekniği olarak dövme tekniği kullanılmıştır. Dövme tekniğinin yanında ele alınan örnekleri kulp, emzik ve kapak tutamakları döküm tekniği uygulandığı tespit edilmiştir. Süsleme tekniklerinde ise hemen hemen bütün örneklerde kazıma tekniğinin kullanıldığı, bunun yanında bazı örneklerde (örnek 14, 15, 17) kazıma ile birlikte kabartma tekniğine de yer verildiği anlaşılmıştır.

Çalışmada yer alan ibriklerin süsleme konuları bitkisel, geometrik, figür ve yazı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bitkisel süslemeler; yaprak, çiçek, damla motifi, şemse, hayat ağacı, kıvrık dallar ve palmetlerdir (örnek 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 14, 15). Geometrik süslemeler; dörtgen, üçgen, kartuş, zikzak, madalyon, yıldız, balıksırtı motifi, çokgen, dilimli ve sivri kemer formları olarak tespit edilmiştir (örnek 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14). Figürlü süslemeler; tavşan, aslan, çift başlı yılan, çift başlı ejder, at, geyik, kuş, aslan yüzü güneş tasviri, bağdaş kurmuş insan figürü ve insan yüzleri olarak karşımıza çıkar (örnek 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10). Yazı, diğer süsleme konularına göre az kullanıldığı görülmektedir. Yazı ele alınan eserlerde üç örnekte kartuşlar içerisinde kazındığı anlaşılmaktadır (örnek 5, 9, 10).

Ele alınan ibriklerde görülen süsleme konuları içerisinde figürlü süslemeler dikkat çekmektedir. En fazla görülen figürlü sahne çift başlı yılan ve yılanların kafaları üzerinde yer alan kuş figürleridir. Toplamda beş örnekte bu sahne tasvir edilmiştir (örnek 1, 2, 4, 6, 7). Yeraltı ve yeryüzü arasında hayatını idame ettiren yılan, üç farklı katmanın karakteristik özelliklerini, kendi içinde barındırdığı zıtlıkları yansıtır. Ölüm ve kötülükle ilişkilendirilen kısmı yeraltını; yaratılış ve deri değiştirme özelliği ile yeniden dirilmeyi temsil ettiği bilinmektedir. Yılanın yeryüzünü temsil eden özellikleri arasında ağaç, yumurta ve su gibi unsurlarla ilişkilendirilerek hayatı, üremeyi, doğurganlığı, bolluk ve bereketi sembolize eder (Sivri ve Akbaba, 2018, s. 55). Yılan, bir su kabı olan ibrikler üzerinde işlenmesi, ibriği kullanacak kişiye bereket getirmesi amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. Ele alınan ibriklerde kullanılan kuş figürünün dini ve sembolik anlamları olduğu varsayılmaktadır. Kuşlar, insan ruhunun görüntüsü veya uçan meleklerle benzemelerinden dolayı sevilip saygı görür (Yarış, 2016, s. 173; Bayhan, 2007, s. 3; Esin, 1976, s. 421). Kuran-ı Kerim’de Nur Suresi 41. Ayetinde “*görmez misin ki göklerde ve yerde olanlar, havada kanatlarını açarak süzülen kuşlar Allah’ı tesbih ederler¹*” şeklinde yer alması kuşların önemi vurgulanmaktadır (Karpuz, 2005, s. 43). Erken İslam dönemi madeni eserler içerisindeki ibrik örneklerinde gövde, emzik, kapak gibi bölümlerin kuş figürü şeklinde yapıldığı örnekler bulunmaktadır (Erginsoy, 1978, s. 115-120; Bozkurt ve Kalfazade, 2000, s. 373). İncelenen ibriklerde kuş figürlerinin görülmesi suyun bolluk, bereketle ilişkilendirilmesi ve kuşa da kutsiyet atfedilmesinden ötürü bu kaplarda kullanıldığı varsayılmaktadır.

Çalışma içerisinde yer alan örnek 9’daki ibrik gövde bölümünün arka yüzeyinde kazıma tekniği ile ağızlarından ateş çıkan çift başlı ejder figürü dikkat çekmektedir. Türklerde ejder tasvirine ve bununla ilgili sembolizme çok erken tarihten itibaren rastlanılmaktadır. Bazen iyilik bazen de kötülüğün sembolü bu gerçeküstü hayvan, zaman zaman da söz konusu iki zıt kavramı tamamlayan bir unsur olarak Türk sanatında karşımıza çıkar. Bunun yanında ejder, bilhassa erken dönemlerden itibaren bereket, bolluk, refah, güç, kuvvet simgesidir ve bir bakıma iyi kavrama işaret etmektedir (Çoruhlu, 2015, s. 172). Ejder tasviri su veya suya ile ilişkili bir unsur ile kullanıldığında baharı, doğanın canlanmasını, iyiliği ve bereketi temsil eder (Çerezci, 2022, s. 214).

Ele alınan ibriklerden örnek 10’da gövdenin ortasında aslan yüzlü güneş ve emziğin dış yüzünde bağdaş kurmuş insan figürüne yer verilmiştir. Aslanın güneşle beraber

verilmesi Şir-i Hurşid olarak bilinmektedir. Bu tasvirin kökeninin İran ve Mezopotamya olduğu, astrolojik ve dinsel anlamlar taşıdığı belirtilmektedir (Çetin ve Özaydın, 2018, s. 4610). Aslan yüzlü güneş motifinin, güç, iktidar ve koruyuculuk sembolü olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra aslan ve güneşin bir arada kullanımı gezegen burç ilişkisi kapsamında da değerlendirilmektedir (Turan, 2017, s. 446; Öney, 1969, s. 39). Bu sahne ile birlikte aynı ibrikte emzikte bağdaş kurmuş insan figürüne yer verilmesi de aslan yüzlü güneş tasvirinin bu kişi için yapıldığı dolayısıyla iktidar ve güç maksadıyla bu sahnelerin işlendiği düşünülmektedir.

İbrikler üzerinde işlenen hayvan figürleri, av hayvanları olmalarının yanı sıra sembolik anlamlarıyla da dikkat çekmektedir. Tavşan iki örnekte (örnek 1, 3), Aslan 1 örnekte (örnek 4), aslan yüzlü güneş bir örnekte (örnek 10), insan yüzü bir örnekte (örnek 8), bağdaş kurmuş insan figürü bir örnekte (örnek 10) at bir örnekte (örnek 3) tespit edilmiştir.

İncelenen eserlerden örnek 3’deki eserin gövdesinin ortasında yer alan at üzerinde insan figürü ve atın ayakları arasında tavşan ve geyik gibi hayvanların tasvir edilmesi bir av sahnesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Orta Çağ Türk dönemine ait farklı sanat eserleri üzerinde yoğun bir şekilde karşılaşılan av sahneleri, avın siyasi ve toplumsal önemine dikkat çekmektedir. Türklerde avcılık ve av ritüelleri göçebe toplumun getirdiği zorunluluk olarak erken dönemlere kadar inmektedir (Baş ve Bekmez, 2022, s. 72).

İbrikler, üzerlerine bitkisel, geometrik, figür ve yazı gibi çeşitli süsleme konularının kazındığı, bunların yanında işlenen figürlerde ikonografik anlamların yüklendiği önemli madeni kaplar olarak karşımıza çıkar. Ortaya çıkış amaçları insanların temizlik gereksinimini karşılamak maksadıyla yapılan bu eserler, dönemin sosyal ve ekonomik yapısına ışık tutmaları açısından da önem teşkil eder. Mardin Müzesi ve Mardin Sabancı Kent Müzesi’ndeki madeni ibrikler, dövme tekniği ile üretilmiştir. Dövme tekniğinin yanında kulp ve emzik gibi aksamlarda döküm tekniğinden yararlanılmıştır. Ele alınan örneklerin tamamı bakır malzemelidir. İncelenen ibriklerde süsleme tekniği olarak, maden sanatında yaygın bir kullanıma sahip olan kazıma tekniğinin sıkça kullanıldığı anlaşılmıştır. Figürün yoğun olarak kullanıldığı ibriklerde, bitkisel, geometrik ve az da olsa yazı gibi süsleme konuları işlenmiştir. Süslemeli ve nitelikli işçiliğe sahip bazı ibriklerin dönemin önemli kişileri tarafından maden ustalarına yaptırıldığı, bunun yanında son derece sade yapılan örneklerin de halktan kimseler için üretildiği düşünülmektedir. Form olarak birden fazla biçime sahip olan ibriklerde, yuvarlak gövdeli örneklerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir.

¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/N%C3%BBr-suresi/2832/41-ayet-tefsiri> erişim tarihi: 02.12.2023

Üretim yeri ve usta ismine yer verilmeyen ibriklerden ilk on eserin; form, tasarım ve süsleme anlayışından yola çıkarak Kacarcı Dönemi'nde dolayısıyla XIX. yüzyılda yapıldığı kalan örneklerin de XX. yüzyılda üretildiği düşünülmektedir.

Ele alınan ibriklerden özellikle Mardin Müzesi'nde yer alan örneklerden sadece birinin teşhir salonunda sergileniyor olması, müzede yeterli bir alanın olmadığını ve çoğu eserin depolarda tutulduğunu göstermektedir. Yapılan bu araştırma ile büyük bir bölümü depoda bulunan ibrikler bilim dünyasına tanıtılmaya çalışılmıştır. Böylelikle kültürel bir zenginlik olan bu el sanatları türü tarafımızca yapılan çalışma ile birlikte daha çok kişiye ulaşmış olacağı düşünülmektedir. Mardin Müzesi'nde olduğu gibi diğer kentlerde bulunan müzelerin büyük bir çoğunluğunda da eserlerin depolarda tutulduğu anlaşılmıştır. Çalışmanın önemli bir kaynak olmasının yanı sıra özellikle depolarda muhafaza edilen ibrik gibi kültürel zenginliği yansıtan eser türlerinin de araştırmacılar tarafından çalışılarak bilim dünyasına kazandırılması açısından bu tarz çalışmalar önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, F. (2021). *Van Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemine Ait Madeni Mutfak Eşyaları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Altier, S. (2019). Osmanlı Sanatında İbrik Tasvirleri ve İkonografisi. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi*, 26, 149-202.
- Allak, F. (2021). Mardin Müzesi'nde Bulunan Son Dönem Madeni Hamayilleri (Muskalıklar). *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 35-45.
- Allak, F. (2023). *İstanbul Türbeler Müzesi'nde Bulunan Madeni Eserler* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Allak, F. (2024). Mardin Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemine Ait Bir Grup Şamdan. *Kent Akademisi Dergisi*, 17(2), 514-528.
- Allak, F. ve Öztemel, M. (2024). Geleneksel Bir Giysi Türü: Cepkenler (Mardin Müzesi Örnekleri). *Turkish Studies*, 19(2), 429-446.
- Atıl, E., Chase W.T. ve Jett, P. (1985). *Islamic Metalwork in The Freer Gallery of Art*. Smithsonian Institution.
- Arseven, C. E. (1983). *İbrik*, Sanat Ansiklopedisi, II, 797-768. Milli Eğitim Basımevi.
- Aytekin, O. ve Özbek, G. (2019). Anıtsal Kültür Varlıklarının Müze Olarak Kullanılması Çerçevesinde Mardin Müzesi ve Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi. G. Yılmaz, R. Çavuşoğlu ve M. Kulaz (Ed.), *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları* (s. 205-239) içinde. Hiper Yayınevi.
- Başak, O. (2021). *Diyarbakır Arkeoloji ve Cahit Sıtkı Tarancı Müzesinde Bulunan Bir Grup Madeni Eser Eşliğinde: Neolitikten Osmanlıya Anadolu'ya Maden Sanatının Gelişimi*. Gece Kitaplığı.
- Baer, E. (2004). *İbrik*. Encyclopaedia Islamica. Band 12 (Ergänzungsband). Brill.
- Baş, G. ve Bekmez, A. (2022). Kopenhag David Koleksiyonu'ndan Bir Şamdanın Orta Çağ Av Kültürüne İlişkin Bezeme Programı Üzerine Düşünceler. *Art-Sanat*, 18, 59-86.
- Bayhan, A. Ali (2007). Gümüşhane / Kelkit'ten İki Madeni İbrik. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Dergisi*, 1-10.
- Barışta, Ö. (1998). *Türk El Sanatları*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Belli, O. ve Kayaoğlu, İ. G. (1993). *Anadolu'da Türk Bakırcılık Sanatının Gelişimi Bakır Yatakları, Üretimi ve Atölyeler*. Sandoz Yayınları.
- Belli, O. (2006). Mardin'de Geleneksel Üretim Yapan Bakır ve Bronz Atölyeleri. İ. Özcoşar ve H. H. Güneş (Ed.), *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, 26-28 Mayıs 2006, (s. 183-210) içinde. Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi.
- Bozkurt, N. ve Kalfazade, S. (2000). İbrik, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (XXI, 372-376). İSAM – İslam Araştırmaları Merkezi.
- Bodur, F. (1987). *Türk Maden Sanatı*. Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları.
- Çerezci, O, J.Ö. (2022). Türk Sanatında Ejder ve Su Birlikteliği. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (202), 207-227.
- Çoruhlu, Y. (2015). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. Kabalcı Yayınevi.
- Çınar, S. (2014). Erzurum Arkeoloji Müzesi Deposunda Bulunan Kaçar Dönemine Ait Bir Grup İbrik. *Art Sanat Dergisi*, 2, 163-182.
- Çalış, E. (2020). Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi Dilek Sabancı Sanat Galerisi'nde Bulunan Kapıların Tamamlayıcı Metal Öğelerinden Örnekler. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 44-57.
- Çetin, Y. ve Özaydın, M. (2018). Kars Müzesinde Bulunan II. Gıyaseddin Keyhüsrev Sikkeleri. *Social Sciences Studies Journal*, 4(23), 4607-4614.
- Çiftçi, S. (2023). *Mardin Müzesi'nde Bulunan Madeni Mutfak Eşyaları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, Erişim Tarihi:08.12.2023. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/N%C3%BBrsuresi/2832/41-ayet-tefsiri>
- Esin, E. (1976). Türk Sanatında Atlı Doğancı İkonografisi Hakkında. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 6, 441-452.
- Erginsoy, Ü. (1978). *İslam Maden Sanatının Gelişimi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Erk, A. (2021). Cizre İsmail Ebul-İz El-Cezeri Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Madeni İbrik. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 293- 312.
- Eruz, F. (1993). *Konuşan Maden Tombak ve Gümüş Madeni Eserler Koleksiyonu*. Yapı Kredi Yayınları.
- Gündağ K. (1985). Maden İşçiliğinin Dünü, Bugünü ve Yarını. *Türkiye'de Sanatın Bugünü ve Yarını I. Ulusal Sempozyumu Tebliğleri*, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.
- İşcan, A. (2013). *Anadolu Şehrinin, Günlük Hayatında Su Kültürü*. ASKİ Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Karpuz, E. (2005). *Konya'da Bulunan Hayvan Figürlü İşleme Örnekleri*. 8. El Sanatları Sempozyumu (s. 234-249) içinde. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Karabacak, Ö. (2011). *Elazığ'da Bakır Sanatı*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Kulaz, M. ve Bodakçı, A. (2019). Kültürel Mirasın Korunması Bağlamında Mardin Müzesindeki Osmanlı Mezar Taşları. G. Yılmaz, R. Çavuşoğlu ve M. Kulaz (Ed.), *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları* (s. 95-106) içinde. Hiper Yayınevi.
- Kuşoğlu, M. Z. (2006). *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü*. Ötüken Neşriyat.
- Merçil, E. (2009). Selçuklular, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (XXXVI, 389-392). İSAM – İslam Araştırmaları Merkezi.
- Öney, G. (1969). Anadolu Selçuk Mimarisinde Arslan Figürü. *Anadolu Dergisi*, 13, 1-64.
- Öztürker Demir, H. C. (2022). Hasankeyf Müzesinde Bulunan Artuklu Devrine Ait Bir Grup Madeni Eser. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(3), 1243-1255.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi.
- Rachel, W. (1993). *Islamic Metalwork*. British Museum Press.
- Sivri, M. ve Akbaba, C. (2018). Dünya Mitlerinde Yılan. *Folklor Edebiyat Dergisi*, 24(96), 53-64.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U. (2014). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. Remzi Kitapevi.
- Subaşı, E. (2016). Sivas Maden Sanatına Ait Örneklerden Bir Grup İbrik. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30, 307-323.
- Tunçel, G. (2006), Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki İbrikler. *Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, 15(45-46-47), 195-212.
- Turan, H. (2017). Şîr ü Hûrşîd Tasvirinin Kökeni ve İçeriğine Daire Düşüncüler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 445-475.
- Türkoğlu, S. (1987). *Traditional Turkish Arts: Metalwork and Jewellery, Woodwork*. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ünal, H. İ., Tuncel, S., Yücel, B. M., Yoleri, B. ve Arslan, M. (2016). *Türkiye ve Dünyada Bakır*. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü.
- Yarış, S. (2016). Elazığ Etnografya ve Arkeoloji Müzesi Depoda Bulunan Bir Grup Madeni İbrik, *Uluslararası Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Sakarya 2016.
- Yeşilbaş, E. (2018). Mardin Müzesi'nde Bulunan 17.-19. Yüzyıl Gümüş Bilezik Örnekleri, *Turkish Studies*, 13(2), 798-808.
- Yeşil, E. ve Bayraktar, M. S. (2022). Bafra Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde Bulunan İbrik ve Güğümler. *Sanat Tarihi Dergisi*, 31(1), 209-241.

